

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Avoim
Hallinto

HANDBOK
Öppen
förvaltning

Vad kan vi tillsammans
göra för en öppen förvaltning? – som
beslutsfattare, tjänsteinnehavare,
tjänstemän

Att höra barn och unga

1. Rättslig bakgrund – barns och ungas delaktighet
2. Metoder för delaktighet – Grupper
3. Metoder för delaktighet – Individer och familjer
4. Nivåer i barns och ungas delaktighet
5. Olika behov hos deltagarna
6. Bedömning av konsekvenserna för barn
7. Bedömning av konsekvenserna för barn (process)
8. Klarspråk och visualisering
9. Delaktighet i rätt tid och information
10. Kvalitet och utvärdering av delaktighet

Nätpublicering av information

15. Nätpublicering av uppgifter om mottagare av forskningsanslag och stipendier

Rättslig bakgrund – barns och ungas delaktighet

Barnkonventionen

Artikel 12. Varje barn har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

Artikel 13. Varje barn har rätt till yttrandefrihet och frihet att söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, såvida detta inte kränker andras rättigheter.

Genom att uttrycka sina åsikter kan barn bidra med viktiga aspekter och erfarenheter i behandlingen av olika ärenden och därför bör deras åsikter beaktas i beslutsfattandet och den politiska planeringen samt vid utformningen och bedömningen av lagar och/eller åtgärder.

Barnet har möjlighet men inte skyldighet att uttrycka sina åsikter.

Barnkonventionen innebär en skyldighet att bedöma hur väl barnens rättigheter uppfylls.

Barnkonventionen

FN:s barnkonvention skyddar rättigheterna för barn och unga (alla som är yngre än 18 år) och i Finland gäller den som lag. En viktig princip i konventionen är att man ska beakta barnens åsikter. Alla barns rätt att bli hörda och tagna på allvar är en av de grundläggande värderingarna i konventionen.

Grundlagen

Barnets rätt till medinflytande tryggas i grundlagens sjätte paragraf. Barn ska bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva.

Ungdomslagen

24 § i lagen anger följande:

Bestämmelser om de ungas möjligheter att delta och påverka i ungdomsfullmäktige eller en motsvarande påverkansgrupp för unga finns i 26 § i kommunallagen (410/2015).

Utöver det som föreskrivs i denna lag eller någon annanstans i lag ska kommunala och statliga myndigheter erbjuda och ordna med möjlighet för unga att delta i och påverka behandlingen av ärenden som gäller ungdomsarbete och ungdomspolitik på lokal-, region- och riksnivå eller så ska de unga höras på annat sätt i sådana frågor. De unga ska därtill höras i ärenden som gäller dem.

Enligt 3 § i ungdomslagen avses med

ungdomsarbete åtgärder för att stödja de ungas utveckling, självständighetsprocess och delaktighet i samhället

ungdomspolitik åtgärder för att förbättra de ungas uppväxt- och levnadsvillkor samt växelverkan mellan generationerna.

Hörande av barn och unga samt deras påverkansmöjligheter regleras framförallt i lagstiftning som gäller dem (t.ex. ungdomslagen, barnskyddslagen, lagen om grundläggande utbildning, lagen om småbarnspedagogik), men därtill är t.ex. påverkansmöjligheterna i förvaltningslagen (41 §) garanterade för alla trots att barn inte nämns särskilt.

Delaktighet enligt barnkonventionen och grundlagen

- innebär inte bara att höra barn och unga samt anteckna deras åsikter.
- är också att beakta deras åsikter i beslutsfattandet
- är att synligt anteckna beaktandet i t.ex. motiveringar till ett enskilt beslut, så att barn och unga kan förstå vilken påverkan deras åsikter har haft – eller varför man inte kunde handla i enlighet med dem.

Metoder för delaktighet – Grupper

Exempel på olika typer av grupper är

- ungdomsfullmäktige
- elevkårens styrelser
- skolklasser, daghemsgrupper
- stads- eller regionmöten för barn och unga
- barnens parlament
- ungdomshus
- Arbetsverkstäder
- Barn- och ungdomsorganisationernas hobbygrupper och klubbar

Olika metoder för delaktighet krävs när grupperna är olika.

I alla former av delaktighet som gäller grupper ska barnen få vägledning i det ärende där de hörs och i hur behandlingen av ärendet fortlöper.

Betydelsen av barnens och ungdomarnas egna grupper har ökat både i möten ansikte mot ansikte och på nätet. Dessa grupper delaktighet kanaliserar ofta röster som annars kanske inte hade kommit till uttryck.

Digitalt deltagande i grupp kan ordnas i anslutning till traditionella metoder för delaktighet eller fristående.

Här kan man t.ex. använda diskussionsplattformar eller diskussioner med tydligare styrning. Man kan även skapa olika virtuella världar etc. Plattformarnas tillgänglighet ska säkerställas.

Metoder för delaktighet – Individer och familjer

I delaktighet på individnivå kan man utnyttja barns och ungas egna miljöer, såsom daghem, skolor, läroanstalter, föreningar, ungdomshus eller arbetsverkstäder för unga. I skolhem, ungdomsfängelser eller familjerehabiliteringscenter kan man höra barn och unga som annars kan vara svåra att nå.

Framgångsrik delaktighet på individnivå kan förutsätta samarbete mellan olika aktörer, nätverk och utnyttjande av olika yrkesgruppers och frivilliga aktörers professionella kompetens.

Familjer har kunnat delta t.ex. i samband med samhällsplanering och tidig fostran.

Familjebegreppet kan också vara bredare och omfatta vuxna som är viktiga för barnet utan att vara vårdnadshavare.

Här ska man dock komma ihåg att barn även har rätt att delta individuellt, inte bara som familjemedlemmar.

Bra delaktighet innebär att man tar del av barns och ungas erfarenheter och åsikter både individuellt och utifrån grupptillhörighet så att man förstår bådats betydelse.

I Finland förlitar man sig ofta på gruppbaseade och representativa strukturer för delaktighet. Utveckling av delaktighet på individnivå är fortfarande en utmaning. Under det senaste decenniet har det dock utvecklats olika typer av elektroniska verktyg, såsom Din åsikt (otakantaa.fi) och Ungas idéer (nuortenideat.fi). Även olika verktyg i sociala medier kan med fördel användas för att nå ut till unga och deras familjer.

En typisk metod för att höra individer är samrådsmöten. Barn och unga deltar sällan på samrådsmöten som riktar sig till alla åldersgrupper. När man har att göra med barn bör man fästa särskild vikt vid atmosfären på mötet. Barnen ska uppleva att alla tankar och åsikter är tillåtna, önskvärda och uppskattade.

Små barn har ofta svårt att verbalisera sina förhoppningar och önskemål. Närstående och personer som arbetar med barn har ofta kännedom om barnens behov. Om ett barn hörs genom familjen, bör det inte betyda att man nedvärderar barnets möjligheter att uttrycka sin åsikt.

När det gäller familjers delaktighet kan myndighetssamarbete ge resultat. Det är viktigt att se och analysera vilka som svarar och hurdana familjer hamnar utanför. Exempelvis när man bara en del av barnfamiljerna genom kommunal eller privat dagvård.

nuortenideat.fi

Ungas idéer – en kanal för påverkan

Ungas idéer (nuortenideat.fi) är en kanal för påverkan som riktar sig till alla ungdomar i Finland.

Den riksomfattande tjänsten ingår i de demokratitjänster som justitieministeriet upprätthåller på webben. Utvecklingsarbetet har involverat såväl unga som aktörer inom ungdomssektorn (bl.a. kommuner, organisationer och skolor). Tjänsten kan användas av unga och instanser som arbetar med unga. Ungas idéer erbjuder en låg tröskel för att delta, påverka och komma med egna åsikter om utvecklingen av organisationers verksamhet.

Tjänsten har som mål att

stödja dialogen och samarbetet mellan unga och kommuner, organisationer eller andra aktörer
lyfta fram ungas åsikter samt diskutera och beakta dem i beslutsfattandet
ge unga en obehindrad och jämlik möjlighet att berätta, fråga och bli hörda
ge unga möjlighet att följa behandlingen av ärenden och de beslut som fattas

Nivåer i barns och ungas delaktighet

Barn kan bli hörda och delta på många nivåer. När delaktigheten planeras bör man fundera på vilken aktörsroll barn och unga erbjuds.

Verklig delaktighet är att ge barn och unga en genuin möjlighet att påverka slutresultatet.

Åsikter beaktas men inflytande över beslut ges inte	Samplanering
<ul style="list-style-type: none"> • information om ärendet till barn och unga • frågor till barn och unga om deras åsikter 	<ul style="list-style-type: none"> • Barn och unga deltar i planeringen och beslutsfattandet • Samplanering i vilken bådars idéer påverkar • Planering utgående från barn och unga

7. Verksamheten utgår från barns och ungas idéer, de beslutar, genomför och utvärderar själv.
6. Barn och unga beslutar i ärendet och resonerar om hur beslutet ska genomföras
5. Barn och unga har medinflytande och delat ansvar i beslutsfattandet
4. Barn och unga är med i beslutsfattandet
3. Barns och ungas synpunkter beaktas
2. Barn och unga uppmuntras att uttrycka sina åsikter
1. Barn och unga blir lyssnade på

Olika behov hos deltagarna

Deltagandet har ingen undre åldersgräns. Barn och unga ska kunna delta på det sätt som deras ålder och utvecklingsnivå förutsätter.

Funktionalitet och interaktion är särskilt viktiga när små barn deltar. Människor är olika och i deltagandet ska man beakta barns och ungas individuella, språkliga och kulturella behov samt närheten och tillgängligheten*.

Alla barn har rätt att uttrycka sina tankar och åsikter. Deltagandet ska även vara möjligt för barn och unga som inte kommunicerar genom tal eller inte talar finska eller svenska.

Diskriminering upplevs framförallt av barn som är funktionshindrade, mångkulturella eller hör till sexuella minoriteter. Särskild vikt ska fästas vid deras möjligheter att delta.

En del barn och unga nås bäst genom daghemmet eller skolan medan samarbete med föreningar och andra fritidsaktörer är det mest funktionella sättet att närma sig andra barns och ungas vardag. Samarbete mellan olika aktörer är ofta nyckeln till att kunna garantera närbarhet.

*se www.esteeton.fi

- Informera om möjligheterna att delta genom riktad kommunikation till olika grupper, t.ex. skolor, daghem, ungdomsväsendet, organisationer, familjer.
- Lyft fram att ni önskar deltagande från barn och unga med varierande bakgrund.
- Säkerställ att barnet förstår och kan delta på det språk som är lättast och möjligt för barnet.
- När du använder elektroniska verktyg, säkerställ att de också kan läsas med skärmläsare som används av många långtidssjuka och funktionshindrade.
- När du ordnar evenemang, säkerställ lokalernas fysiska tillgänglighet, tillräcklig belysning och kontrollera behovet av tolkar och assistenter.
- Om deltagandet inbegriper frågor om barnets eller den ungas familj eller hem, beakta familjernas mångfald.

Bedömning av konsekvenserna för barn

Vad? Bedömning av konsekvenserna för barn är en process där man i förväg bedömer hur beslutet påverkar barnens rättigheter. Det är ett verktyg för beredning av beslut som berör barn. Besluten kan gälla t.ex. lagstiftning, budget, politiska program eller åtgärdsprogram. De konsekvenser som bedöms kan vara direkta eller indirekta.

Varför? Konsekvensbedömningen ger möjlighet att jämföra alternativ och finna den bästa lösningen. När konsekvenserna av olika beslut bedöms på förhand kan man även förbereda sig på eventuella negativa konsekvenser. Konsekvensbedömningen gör beslutsprocessen mer öppen, transparent och inkluderande.

När? Konsekvenserna ska alltid bedömas då besluten gäller alla barn eller en stor grupp barn, då konsekvenserna är stora på lång eller kort sikt eller då besluten gäller en förhållandevis liten men sårbar grupp. Om besluten kan ha konsekvenser för andra åldersgrupper, ska konsekvenserna för barn ingå i en mer omfattande konsekvensbedömning.

Vem? I konsekvensbedömningen deltar beredare av besluten, sakkunniga, beslutsfattare och de som berörs av besluten. I beslut som gäller barn och unga ska man alltså även höra barn och unga.

Hur? Konsekvensbedömningen kan vara lång och omfattande eller snabb.

En snabb konsekvensbedömning är lämplig då det finns tillräckligt med information sedan tidigare. En snabb bedömning är också en metod för att utreda om det behövs en sedvanlig, mer omfattande bedömning.

Det finns skäl att göra en längre bedömning när beslutet gäller ett omfattande ärende eller om det har betydande konsekvenser för barnens rättigheter eller är förknippat med många motstridiga åsikter eller målsättningar.

Bedömning av konsekvenserna för barn (process)

Process:

1. Identifiera behovet och vad som ska bedömas
2. Beskriv bakgrunden till ärendet och målen samt motiveringarna och konsekvenserna för olika beslutsalternativ.
3. Samla väsentlig information om ärendet. Definiera eventuella behov av ytterligare information.
4. Det lönar sig alltid att utnyttja befintlig forskning om barns liv och erfarenheter, t.ex. [THL:s Sotkanet](#) och [skolhälsoenkäten](#). Dessutom kan berörda barn och unga höras direkt, om tidigare forskningsstudier och utredningar inte ger tillräckligt med information.
5. Analysera och jämför vilka konsekvenser olika alternativ har för barns och barngruppers välbefinnande och barns rättigheter.
6. Gör en sammanfattning av de bedömda konsekvenserna för olika beslutsalternativ.
7. Gör vid behov en rekommendation om hur man ska gå vidare i beslutsprocessen.
8. Offentliggör åtminstone bedömningens resultat och motiveringarna. Informera även dem som hörts i processen. Definiera hur konsekvenserna ska följas upp.
9. Följ upp konsekvenserna och bedöm utfallet efter att beslutet har fattats.

Insamling av information

- sker till övervägande del i början av processen
- information ackumuleras under processens gång

Konsekvenser

- direkta och indirekta konsekvenser
- positiva och negativa konsekvenser
- kan variera för olika grupper av barn
- kan inbegripa konkurrerande mål eller perspektiv

Perspektiv för konsekvensbedömning

- Hälsa
- Trygghet
- uppväxt och utveckling
- mänskliga relationer
- boende och transporter
- smidig vardag
- vila, lek och fritid
- möjligheter att delta
- likabehandling och icke-diskriminering
- mångfald

Åtgärdsrekommendation kan förutom rekommendation av ett visst beslutsförslag också innebära att man

- samlar in mer information,
- håller fast vid nuläget,
- förbereder sig på negativa konsekvenser,
- förändrar det ursprungliga förslaget.

Klarspråk och visualisering

Med respekt

- Respektera barn och ungdomar
- Delaktighet ska alltid ge en upplevelse av att barnen tas på allvar.

Inte bara skriftligt

- Barn och unga är olika och bör höras på olika sätt. Alla har inte mod eller förmåga att uttrycka sig verbalt.
- Aktivitets- eller konstrelaterade metoder för att höra barn kan få fram deras åsikter.

Lär av andra

- Utveckling av delaktigheten är en läroprocess.
- Informera dig om andras erfarenheter och dela dina egna.

Klarspråk

- Klart och begripligt språk är centralt när man har att göra med barn.
- Visualisering, t.ex. illustrationer, serier och videor, gör det lättare att nå fram med budskapet.
- Kommunikation med klarspråk betjänar t.ex. barn med invandrarbakgrund eller funktionshinder men även andra åldersgrupper.
- Barn och unga kan inte förväntas känna till förvaltningspråk eller -praxis. Det lönar sig att undvika dessa i kommunikationen eller åtminstone förklara dem grundligt.

Att höra barn och unga Delaktighet i rätt tid och information

Det är viktigt att informera om följderna av delaktigheten, så att barn och unga vet hur de har påverkat.

Barns och ungas delaktighet ska dokumenteras och man ska se till att de har möjlighet att ta del av resultaten. Följderna av delaktigheten ska presenteras i en tydlig, konkret och begriplig form.

Det är bra att då och då utreda barnens erfarenheter av delaktigheten och verksamhetens effekter. Utifrån systematiska utvärderingar bör processerna för delaktighet utvecklas i en riktning som eliminerar eventuella upplevelser av misslyckande.

Förutom målgruppen ska även vuxenbefolkningen informeras om barns och ungas delaktighet. Detta sprider kunskap om olika gruppers behov och åsikter bland medborgarna och kan öka insikten.

När besluten bereds och processerna planeras bör man begrunda i vilket skede av processen barnen ska komma med. Vid sidan av detta ska man begrunda delaktighetens effekter – hur man tänker utnyttja resultaten – och göra upp en preliminär plan för interaktion.

Delaktigheten kan vara av engångskaraktär eller löpande. Det senare sättet ger barnen bättre möjligheter att delta på olika sätt och vid olika tider.

Delaktigheten bör förläggas till ett skede där den ger effekt.

1. *Planeringsskede.*
Delaktigheten kan ge empirisk kunskap som grund för planeringen och även lyfta fram aspekter som man annars inte hade beaktat.
2. *Bedömning av alternativ.* När man väger konsekvenserna av olika alternativ ger delaktigheten kunskap utifrån vilken konsekvenserna kan bedömas.
3. *Genomförande.*
När besluten omsätts i praktiken ger delaktigheten kunskap till grund för genomförandet.
4. *Utvärdering.*
Om tjänsterna och besluten utformas på så sätt att barn kan delta i utvärderingen av dem, kan detta stärka medborgarskapet och förbättra tjänsternas och beslutens överensstämmelse med målgruppens behov.

Kvalitet och utvärdering av delaktighet

Vid kvalitetsutvärdering av delaktigheten bör flera aspekter beaktas. Ett genomgående tema är den känsla av delaktighet som barn och unga upplever, vilket endast kan bedömas genom att fråga dem själva.

1. Processerna för delaktighet bör öka den känsla av delaktighet som barn och unga upplever.
2. Den samlade delaktighetsinformationen sammanställs i en tydlig form och blir en del av kunskapsbasen i beslutsfattandet.
3. Det lönar sig att bjuda in barn och unga för att uttrycka sina åsikter när temat tas upp i olika instanser.
4. Delaktighetens effekter på beslutsfattandet utvärderas och främjas systematiskt.
5. Deltagande parter informeras om de observerade effekterna.
6. Processerna för delaktighet ger organisationen kunskap om både innehåll och metoder. De organisatoriska lärdomarna bör även delas med övriga parter som har organiserat delaktigheten, så att det leder till kollektivt lärande.
7. Kvaliteten på delaktigheten påverkas även av strukturella faktorer, såsom vilka förutsättningar olika organisationer har att regelbundet och mångsidigt höra individer, grupper och kollektiv.
8. Processer för delaktighet kan också genomföras i samarbete med barn och unga.